

המפולת בל"ג בעומר תרע"א

תאור אסון המפולת הנ"ל מופיע בספרו של מידענו ר' בצלאל לנדוי "מסע מירון" ירושלים תשמ"ג לפ"ק

בתיאור ההילולא דרשב"י במירון לא נרשם מקרה של אסון, מחוץ למקרה אחד, הוא אסון המפולת בל"ג בעומר תרע"א. באותה שנה חל ל"ג בעומר ביום השלישי, ואלפי יהודים באו למירון להשתתף בהילולא. שיירות שיירות יצאו מירושלים, מיפו ומהמושבות וכן הגיעו תיירים רבים מחוץ לארץ. בהתקרב שעת ההדלקה עמדו על גג בית המדרש מאות אנשים. בית המדרש היה זרוע אור. חסידים ואנשי מעשה ואברכים עולי ימים סיימו את לימוד ה"אידרא" והתכוונו להילולא. השמש כבר הניח סחבות ובלויי בגדים באגן שעל עמוד האבן ויצק שמן עליהם, ואף הצית גפרור ומסרו לאיש שקנה את זכות ההדלקה הראשונה. אך נראתה שלהבת האש וזעקה נוראה פילחה את האוויר. המעקה שעל גג בית המדרש נהרס ומאות האנשים שנשענו עליו נפלו איש על רעהו לתוך החצר.

פרטים על מאורע זה אנו למדים מעיתונות הימים ההם. בעתון "החרות" שהופיע בירושלים ביום השישי פורסם מברק שנשלח מצפת ביום השלישי כי "במירון, אצל רבי שמעון בן יוחאי, קרה אסון גדול שנפלה המעקה שאצל הדלקה. שבע נפשות מתו והרבה נפצעו. רובם הם צפתים. פרטים במכתב". אף מחיפה הגיע מברק על "אסון גדול בהילולת רשב"י במירון. נפלה מעקה. שבעה מתו ושלושים נפצעו", אולם המערכת הוסיפה "כל זמן אשר לא נקבל מכתבים ברורים, שיספרו לנו את כל פרטי האסון הנורא הזה, אי אפשר לנו כעת להרחיב הדיבור ולחפש הסיבות להמאורע האיום הזה".

בעיתון, שהופיע ביום השני, שבוע לאחר האסון, צויין כי "המכתבים מצפת ומחיפה טרם הגיעו אולם נוסעים שהיו במירון בהלולת רשב"י סיפרו את פרטי המאורע הנורא, ומסרו את שמות ההרוגים: הרב ר' דוב ב"ר צבי מברדיטשוב, צפת, בן מ' שנה, הניח אלמנה ושבעה יתומים. הב' מרדכי איסר ב"ר נתן מילנר, מצפת, בן י"ג שנה. הב' בן רבי משה ליב מלודז בן ח' שנה. הב' משה יוסף ב"ר שמחה שפר מצפת, בן י"ד שנה. ר' ישראל מטיס מצפת, בן ס"ה שנה. האשה קלירל מאמאש מצפת, בת ס' שנה. העלמה יהודית ב"ר זידיל לודמיר מצפת, בת י"ג שנה.

למחרת היום נפטרו במירון עצמה שנים מבין הפצועים: ר' משה ב"ר חיים דוד, בן מ"ד שנה, מלמד במושבות משמר הירדן, הניח אלמנה ויתומים. ור' ליב שפינר ממושבת ראש פינה, בן נ' שנים. ארבעה נוספים נפטרו לאחר מכן בצפת מבין הפצועים.

רק ביום השישי, כ"ד באייר, פורסמו בעיתון פרטים על המאורע, שהיה כרוך באי זהירות. הקונה את ההדלקה מהחכמים נטל את אבוקת ההדלקה והתחיל והפחיד את האנשים שעמדו מסביבו, למען יתרחקו ממנו ואלה נדחקו זה אל זה, מיראתם פן ישרפו בגדיהם מניצוצות האש. דחיפת ההמון היתה כל כך גדולה מאחור עד שהמעקה שעליה נשענו האנשים, שהיתה גבוהה שבעה מטר מהחצר ושהיתה רעועה, נהרסה פתאום ואתה גם יסודות הגג. כמאה אנשים נגררו

הנסיעה הזה לא הי' כזאת מעולם, כי ירד הגשם שני ימים רצופים יום ד' ויום ה', וכל תושבי הארץ פה אינם בזכרם שיהי' בעת הזה גשמים כאלו, וכל אנשי העיר הזאת לא נסעו עד יום ל"ג בעומר בבוקר כי על הלילה לא הי' באפשרי לבא לשם, כי החצר הוא רק בחזקת הפרענקין, וכל הבתים שיש בשם מושכרים להפרענקין שבאים מארצות אחרים משנה לשנה גבירים מפורסמים, והמדרש מלא מפרענקיות מפה אל פה, רק בכל שנה כאשר החמה זורחת כל אנשי צפת עומדים החוצה על הגגות ובתוך החצר ועושים לעצמן סוכות ארעי, וכיהיום זאת הנ"ל בלתי אפשרי לסיבת הגשמים באין מעצור, ועשו פה הדלקה גדולה* אך ביום ל"ג בעומר בבוקר השכם בתוך שטף הגשם התחילו אנשי פה לנסוע לשם. מה אומר לכם. לא האמנתי כי יסופר לי אם לא ראיתי בעיני. נסעו אנשים ונשים וטף גם יונקי שדים. והגשם שטף אותם, וכל הדרך הי' מלא שמחה לגודל חביבות הדבר הזה, וטרם באו לשם כבר נסעו קצת פרענקין והי' מקום לכנוס לתוך המדרש. ומקדם אמר כ"א כל מה שבלבו ושפכו הרבה דמעות מקירות לבם. ואח"כ בעז"ת גדלה השמחה עד לשמים. והי' קלינקט ופאק. וכולם בפייהם מזמרים נגונים נפלאים. והילדים מתגלחים שקורין פה חאלאקין. והענין הזה הוא דבר נפלא, כי יש להם שירים לזה ומרקדים עם הילדים בתנועות נפלאים. ממש כלתה נפשי בנועם הדבר הזה, והילדים דפה המה מחוכמים נפלאים לא נראה כזאת, הכלל עס איז א' ענין נפלא, מעשי ר' שמעון. ואנכי ת"ל זכיתי לעמוד אצל הציון ממש ואמרתי התפלה הק' שלנו שנתייסדה על תוקף קדושתו. ונשאתי עיני למרום ונתתי שבח והודי' לפניו ית' אשר איש כערכי יזכה לעמוד ביום הזה על ציון שלו הק'. ופרשתי שיחי מקירות לבי, וזכרתי כל הנפשות הנרשמים אצלי ואח"כ רקדתי ב"ה הרבה בשמחת לבבי. עד שמתוך הרקידה ישבתי עצמי על החמור לחזרה. וגם זוגתי תחי' היתה עמי. ות"ל באנו לביתי לשלום בלי שום מכשול רק עיף ויגע. ה' יחזק את כוחינו אשר נזכה לבוא לעיר הק' ירושלים תותבבא"ס כאשר עם לבבינו. ות"ל היום שכרנו חמורים לשם לנסוע איה"ש ביום ב' הבע"ל. יה"ר שיהי' בשעה מוצלחת שיהי' הנסיעה כסדר. ונזכה לבוא לשם בלי שום צער הדרך חלילה. ויתחזק כוחינו לעשות פעולתנו בשם כאשר עם לבבינו, ונזכה לבוא לביתי לשלום ג"כ בלי שום צער הדרך חלילה. רק הכל בשלום ושלוח לטוב לנו כל הימים אכ"ר. ויתר מזה לבי מלא מלים בזה אך א"א להוציא מכוח אל הפועל. בניי שיחי' אשרינו מה טוב חלקינו שזכינו לחסות בצל כנפיו של כבוד אדמו"ר הננמ"ח צוק"ל ותלמידו הק' כאאמו"ר זללה"ה אשר הכניס לנו לדעת עכ"פ למה לכסוף. והשאירו אחריהם ברכה כל האוצרות שלנו. ובפרט היסוד של קיבוץ על ר"ה, דאָס איז גאָר איין אָנדער חידוש נפלא, ובל תשכחו מה שכתוב בסיום דברי קדשו של ההתגלות הצדיק הרשב"י "וכו". תשימו לב לזה התיבה "וכו" ותבינו קצת דברי הנ"ל וד"ל.

יהי ה' עמנו מעתה ולנצח להיות בגולינו עד עולם אכ"ר. (מתוך "עלים לתרופה" של רבי נתן)

* ההדלקה פה הי' אצל ביהכנ"ס של כבוד תארי צוק"ל בשמחה רבה, וההדלקה נראית עד המירון, ות"ל רדנו הרבה בתוך שטף הגשם. ואח"כ בביכה"נ. והכל באהבה ובחיבה.

אחרי האבנים ונתגלגלו אל החצר על ראשי ההמון שעמד שם אף הוא צפוף ודחוק.

לדברי כתב העתון, העירו האנשים שהיו במושב הזקנים, כי צריך לחזק את בדקי המעקה ולתקן אותה, אך האחראים לא שמו לב לאזהרה זו.

בכתבה נמסר כי הבהלה היתה נוראה. כל אחד חיפש אחרי קרובו וכל אשה אחרי בעלה או בנה. כולם חשבו ודימו באותם הרגעים הנוראים כי כל הנופלים והעומדים למטה מצאו את קבריהם מתחת לעיי המפולת, שכן במהומה הרבה שפרצה בקרב הקהל דחס כל איש את רעהו. למרבה המבוכה לא נמצא באותו מעמד אף רופא שיוכל לטפל בנפגעים, ולא היה מי שיגיש עזרה רפואית לפצועים.

מפקד המשטרה התורכית בצפת, הקיימקאם חסין אפנדי אלאחדאב, שעמד על גג מול מקום ההדלקה, גילה תושיה. הוא קפץ מעל הגג אל תוך החצר, ופקד על החיילים לבלתי תת לאיש להכנס אל החצר, כדי שלא ידרכו על גופות הנפגעים, חיל אחד נשלח לצפת, הרחוקה כשלוש שעות ממירון, לקרוא את הרופאים והרוקחים תושבי צפת ולהביא סמי מרפא. בינתיים נאספו גויות המתים, שבעה במספר, לחדר מיוחד והפצועים הובלו לבית מושב הזקנים כדי לחבוש את פצעייהם. רופאי צפת ד"ר דוד, ד"ר בדרש, וכן ד"ר משיוף שבא לראות את משפחתו בצפת, ואתם רופא העיריה קסם אפנדי, וכן הרוקחים של צפת: דוד באר, לוריא והורוביץ, הגיעו למירון והחלו מיד לטפל בפצועים.

המשתדלים התלבטו כיצד להוביל את הפצועים לצפת, כי במירון אי אפשר להשיג שום דבר, לא אוכל לא מיטות ולא כלים. למזלם מצאו קרשים בבתי מושב זקנים, ומיד החלו להכין מיטות. בראות הקיימקאם שהנגרים לא יספיקו לעבודה החל בעצמו לעזור להם במלאכת הנגרות עד שגמרו את המיטות. הקיימקאם אף הורה לתושביה הערביים של מירון להוביל את הפצועים לצפת על חשבונם. היו ביניהם שהעזו ודרשו עשרה פרנק, אך הקיימקאם ענה להם ברצועות על כתפם והכריח אותם לשאת את הפצועים, לכל פצוע נלווה יהודי אחד להשגיח עליו. אותו קיימקאם לא נסע ממירון עד שכל הפצועים הועברו לצפת.

בית החולים החדש רוטשילד, שהיה עומד סגור מיום היווסדו נפתח בו ביום ואליו הכניסו את החולים והפצועים וד"ר דוד ביקר אצלם בכל יום ויום.

ביום החמישי נערכה הלוויית ההרוגים במירון עצמה. שבעת הרוגים הובאו אל אולם בית הכנסת, והספידו אותם רבי נפתלי חנהלס ורבי יוסף קנוביץ מרבני צפת. כל העם געה בבכיה וקרע את בגדיו ויברך ברכת "דיין האמת", ואחר הובאו המתים למקום מנוחתם בכפר. בו ביום נתאספו כל בני צפת לבתי המדרשות לאמירת תהלים.

גם בטבריה פרצה הבהלה בבוקר השכם עם הגיע השמועה. במהירות הברק פשטה בכל העיר וכתב העיתון מספר כי נורא היה לראות במחזה. כל העיר כמעט קמה בצעקה אחת. חברות חברות, אגודות אגודות, התאספו בקרן זוית או בתוך השוק, ופניהם קודרים ונזעמים. הנשים מרימות קול צעקה וזוועה, כי כמעט אין בית אשר אין לה קרוב במירון. רבים פתחו בצעקה והתדפקו על דלתות בית התלגרף לשאול על בניהם וקרוביהם, אך פקיד הדואר, המתון והישר, מאן לשמוע בקולם, באמרו כי

לא תספיק התשובה לבוא עד שיבואו אורחים משם ויוודע הדבר בפרטות.

האסון זיעזע את הישוב, ובכל הערים והמושבות נאספו תרומות לטובת האלמנות והיתומים. תושבי ירושלים התגייסו לעזרתם של תושבי צפת, ובכרוז מיוחד שפורסם בירושלים נדרשה עזרה מיידית "להחיש ישע מהיר להאלמנות והיתומים של אותם שכבר שבקו חיים לכל חי, ולאותם הפצועים, לאותם בעלי המומים שנשבר עתה מטה לחמם ועולמם חשך בעדם". במשך שלושה שבועות נאסף כאלף פראנק, סכום הגון לפי יכולתה הדלה של ירושלים בימים ההם. גם יהודי בוכארה הושיטו יד עזרה לאחיהם האומללים ושלחו סכומי כסף הגונים למטרה זו, וביחוד גילה פעילות רבי יונתן בנימין הלוי הורביץ בא כח פקוא"מ (פקידי ואמרכלי אמשטרדם) שהיה במירון בעת האסון, הוא התנדב לכל ההוצאות הנצרכות לטפל בחולים וכן למבשלת מיוחדת עבורם. כן השאיר עבור שתי אלמנות ויתומים אחדים שמונה פראנק לכל אחד בשבוע.

רבני צפת החליטו בשנה ההיא להשתדל בדבר ביטול מנהג ההדלקה במירון ולפחות לאסור על הנשים לבקר שמה בל"ג בעומר, שכן הביקור הזה קיבל בשנים האחרונות צורה לא מתאימה כלל לרוח התנא השוכב במקום הזה "זה נעשה מקום אוסף לאנשים ריקים ופוחזים, בחורים ובתולות יחד". אחד מרבני טבריה כתב מכתב לעתון "החרות" ובו ציין כי "החובה מוטלת על כל ראשינו וגדולינו לשים לב אל התוצאות של כל מאורע או מקרה, וללמוד מהן". לדעתו, יש מקום לדיון אם להמשיך להבא את מנהג ההדלקה במירון או לבטלו כליל, מאידך גיסא הושמעה דעה ש"אסור לבטל מנהג קדום כזה, שנתחבב כל כך על בני עמנו ושמאות ואלפים יהודים באים מכל קצוי ארץ ליום החגיגה הזאת".

הדים למאורע היו גם בגולה, ובעיתון "המודיע" צויין כי "מעולם לא אירע אסון במירון, אם כי אלפים השתתפו בחגיגות מירון, ומעולם לא נתמעך אדם שם. מספרים שפעם אחת נפל אחד מן הגג ונזדעזע מוחו והכניסוהו לבית מדרשו של רשב"י ולן שם כל הלילה, ובבוקר עמד על רגליו בריא אולם". והוא יודע גם הסיבה לאסון הנוכחי.

והנה בשנים האחרונות שבאו להקולוניות אנשי רוסיה ועושים כל תועבה בפרהסיא, התחילו לבוא ג"כ למירון והיו לשמצה בעיני יראי ה'. ובשנה הזאת באו בחורים ובתולות יחדיו ומנגנים ומשוררים, והעיקר משוררות השירים המיוחדים להציוניסטען (להציונים). ותמיד בעת ההדלקה שנעשה על הגג עומדים שם צפופים עם רב ולמטה בהחצר קהל גדול עומדים ג"כ צפופים, והגג מוקף במעקה של אבנים גדולות. תיכף לאחר ההדלקה המנהג שהיראים משוררים הפזמון "בר יוחאי", ובשעה הזאת נתאספו הבחורים והבתולות, מקושטות בחוצפה יתירה על הגג וכיון שנעשתה ההדלקה התחילו הבתולות לשיר השירים שלהן. ברגע הזה באה רוח סערה גדולה מאד וכרגע נשברה מעקת האבנים והתחילו נופלים האנשים ביחד עם האבנים על העומדים למטה ונהרגו כמה אנשים והרבה נפצעו קשה. גם הגוים הערבים אומרים שהצדיק אינו רוצה שיבאו היהודים הללו בפריקת עול לטנף את החצר שלו. בתי עם בני שי' יצאו מן החצר קודם האסון כנ' מינוטין ת"ל על חסדו ברוך הטוב והמטיב.

הדברים האלה אינם צריכים פירוש. אי לעינים שכך רואות ולאזנים שכך שומעות!

הירושלמי

ונהרגו עשרים ושבעה מישראל ואני שעמדתי שעה קלה קודם לכן כל הקודשים נותרתי חי הרי באמת זכות היום נתגלגלה לי.

היאך נצלתי אני? אספר דברים כהווייתם. כלומר הסיבה החיצונית, כלומר אשר יראה האדם לעינים.

ברגלי הלכתי מיפו למירון. וכשהגעתי למירון עייף הייתי עד מאוד ולא היה בי כח עוד לעמוד. קשה מכל צמא הייתי. צמאון שכזה לא ידעתי לא קודם לכן ולא אחרי כן.

ירדתי מן הגוזזטרא לבקש מים. אמר לי זקן אחד שעדיין הוא עומד לנגדי, באהל הקיימקאם תמצא מים. הלכתי לאהל הקיימקאם לבקש מים. נתנו לי מים ושתיתי.

שמעתי פתאום קול רעש גדול הולך וחזק מאוד. חשבתי זה הקול של ההדלקה. ונצטערתי על עצמי. חמשה ימים הלכתי ברגל כדי לראות את ההדלקה ולבסוף כשהגעתי למירון ועמדתי סמוך למקום ההדלקה הנחתי את מקומי בשביל כמה טיפות מים. עכשיו כל אותם שעמדתי ביניהם זוכים ורואים בשמחת ההילולא. ובתוך אותן המחשבות נראתה לי דמות דיוקנו של זקן אחד רבי שמחה שריקד ריקודים נוראים ונפלאים לכבוד הצדיק.

נטלתי את רגלי וחזרתי לחצרו של ר' שמעון וראיתי מה שאירע ושמעתי שאומרים לו לזקן אחד שהיה מוטל על הארץ כשהוא פצוע, גאט איז מיט אייך רב שמחה, פירוש אלקים עמך רבי שמחה. נטלתי עיני וראיתי שהוא אותו רבי שמחה שריקד שעה קלה קודם לכן. ביני יני הביאו אלונקות והניחו עליהן את המתים ואני שעמדתי שעה קלה בינים בזמן שהיו חיים נושא מתים נעשיתי.

ש"י עגנון

"המודיע" שהופיע בפולטבה מוסר על האסון במירון

מאורע זה נידון ע"י ר' ישעיה הורביץ מצפת בספרו "עדן ציון", המספר: "בימי נעורי היה דבר מפורסם, שרואים נסים ונפלאות במירון, אבל לדאבונו, בזמן האחרון בעוה"ר נהפך הדבר כי בשנת תרע"א, בליל ל"ג בעומר, בשעת ההדלקה, מפני רוב ההמון שעמדו שם על הגג, נפל כותל אחד ונהרגו ר"ל עשרה נפשות. יש שאמרו אז שהיה מעין גמר של עשרה הרוגי מלכות, הנרמז בפסוק וכל מעשר בקר וצאן וגו' שבפ' בחקתי, שנקרא בשבוע של ל"ג בעומר, כמבואר בס' שפתי קדושים, בשם המקובל מהר"ש מאוסטרופליא, ומוסיף לספר כי "אז נתעוררו הרבה מחסידי צאנז ובראשם הרב שלהם הגאון החסיד הר' יצחק ראבין זצ"ל, ואמרו שזה עונש מן השמים מפני התערבות האנשים והנשים בל"ג בעומר למירון, ודרשו לגזור איסור וגזרה, כמדומה לי גם חרם, על הנשים שלא יסעו בל"ג בעומר למירון, והרבה עמדו לנגדם שלא להרחיק לעשות זאת. הסוף היה כי חסידי צאנז ניצחו, ובאסיפת החכמים והזקנים שבעיר גזרו האיסור הנז' על שבע שנים. כמובן אשר אח"כ כמעט נשבת השמחה הגדולה אשר היתה רגילה להיות בל"ג בעומר במירון וגם התגלחות הנ"ל היה בזעיר אנפין, כיון שהאבות בלתי האמהות היו צריכים לטפל עם התינוקות, ובפרט אחר כך בשנת תרע"ד, שפרצה המלחמה הראשונה הארורה, ערבה כל שמחה", והוא מוסיף לספר כי "מן השמים הוכיחו" ואכמ"ל.

עדותו של עד ראייה

אני מוסיף כאן את הנס שנעשה לי לפני חמישים שנה ויותר בהילולא של רבי שמעון בר יוחאי במירון, שנפלה גוזזטרא